

МЦПД

Міжнародний
Центр
Перспективних
Досліджень

01001, Україна, м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 4, офіс 3.
Тел. (044) 279-88-23 | office@icps.kiev.ua | www.icps.com.ua

Зовнішньополітичні акценти

9 вересня 2014 року

Зміст

Зовнішньополітичні стратегії та рішення	1
• 26-й саміт НАТО — «ключовий саміт у ключовий момент»	1
• Перемир'я без миру	2
• Білорусько-російські відносини: беззаперечна капітуляція або важкі торги	3
• Європейська інтеграція	5
Енергетична дипломатія	6
Економічна дипломатія	8
• Міжнародні фінансові організації підтримують Україну	8

Зовнішньополітичні стратегії та рішення

26-й саміт НАТО — «ключовий саміт у ключовий момент»

4–5 вересня відбувся 26-й саміт НАТО. Напередодні Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмусен назвав його в своєму Твіттері «ключовим самітом в ключовий момент». Дійсно, він є знаковим, починаючи з часів закінчення Холодної війни, адже світ зіткнувся з безпрецедентними викликами для безпеки багатьох країн — на Близькому Сході, в Північній Африці, в Афганістані та Європі.

Тема України проходила червоною ниткою через більшість заходів, які відбулися в Південному Уельсі. Загалом, у ньому взяли участь понад 30 делегацій на чолі з главами держав та урядів держав-членів НАТО та країн-партнерів, у тому числі — офіційна делегація України на чолі з Президентом Петром Порошенком. Російська делегація, вперше після розпаду СРСР, зі зрозумілих причин не була запрошена.

У перший день перебування П. Порошенка в Ньюпорті відбулася його зустріч з Президентом США та Франції, а також Прем'єр-міністрами Великої Британії, Італії та Німеччини.

Після цього пройшло засідання Комісії Україна — НАТО на рівні глав держав та урядів. У

підсумковій заяві, за її результатами було підкреслено, що НАТО не визнає і ніколи не визнає анексію Росією Криму; констатовано єдність в підтримці суверенітету і територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах; наголошено на тому, що Росія, незважаючи на її заперечення, бере участь у військових діях на Сході України, безпосередньо ввівши на територію України свої регулярні військові частини та поставляючи бойовикам важку техніку. Загалом мова заяви — максимально жорстка, не характерна для подібного роду дипломатичних документів.

На прес-конференції П. Порошенка та А. Фог Расмусена було анонсовано створення чотирьох трастових фондів для допомоги Україні у наступних сферах: лікування поранених, логістика, системи управління та кіберзахист. Державами-членами Альянсу наразі оголошено про надання 15 млн. дол. США на їхнє наповнення. Водночас, було також заявлено, що окремі держави-

Анонсовано створення трастових фондів допомоги Україні

члени НАТО на двосторонній основі надаватимуть Україні летальну та нелетальну зброю.

5 вересня, за результатами саміту, було ухвалено Уельську Декларацію саміту НАТО. Згідно з нею, агресія Росії проти України визнана викликом всій Європі. Разом з тим, дещо дивує декларація щодо Росії в окремих її частинах. Зокрема, у п.16 йдеться про те, що «Росія повинна використати свій вплив на сепаратистів для деескалації ситуації...». Тобто, в НАТО все ще надають перевагу неконформістській позиції, яка вірогідно обумовлена бажанням не посваритися остаточно з Москвою.

Міжнародні гравці не бажають остаточно посваритися з Москвою

Загалом, слід констатувати, що, незважаючи на певну занепокоєність можливістю розростання театру бойових дій у інших країнах Європи, НАТО виявилось не готовим до оперативного надання Україні дієвої військової допомоги чи відкриття масштабної програми військово-

НАТО виявилися неготовою до надання Україні військово-технічної допомоги

технічної допомоги по типу відомої програми США «ленд-ліз».

Водночас, сам факт засудження агресії, наголошення на необхідності відновлення територіальної цілісності України є безперечним позитивом. Враховуючи результати саміту, доцільно концентруватися на двох напрямках співробітництва з НАТО. По-перше, укладення двосторонніх угод з державами-членами щодо військово-технічного співробітництва та максимальне використання можливостей, які відкриваються після створення трастових фондів. По-друге, слід прискорити підготовку та ухвалення Указу Президента України про Річну програму співробітництва Україна — НАТО та прийняти поданий 29 серпня ц.р. урядом до Верховної Ради законопроект №4562а про скасування позаблокового статусу України.

Цілком очевидно, що в разі ескалації ситуації на Сході України, саме держави-члени НАТО можуть надати дієву військово-технічну допомогу. Проте, з метою забезпечення оперативного її отримання, слід вже зараз вести відповідні переговори на двосторонньому рівні та укладати контракти на поставки.

Перемир'я без миру

5 вересня ц.р. Президент України віддав наказ про припинення вогню на Донбасі. Цьому рішенню передувала зустріч контактної групи в Мінську та підписання Протоколу «по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы относительно совместных шагов, направленных на имплементацию мирного плана Президента Украины»

П. Порошенко и инициатив Президента России В. Путина».

Протокол підписали екс-Президент України Л. Кучма, Посол Росії М. Зурабов, Представник від ОБСЄ Х. Тальявіні та керівники так званих ДНР/ЛНР О. Захарченко та

І. Плотніцкий. Сам документ складається з 12-ти пунктів. Звертає на себе увагу розмитість більшості його формулювань. Зокрема, залишається нез'ясованим, як буде виконуватися п.10, згідно з яким, мають бути виведені «незаконні військові формування, військова техніка, а також бойовики і найманці з тери-

торії України». Крім того, викликають сумніви перспективи реалізації пунктів 3 та 9, згідно з якими, перш за все, має бути ухвалено Закон України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». При вкрай заполітизованій Верховній Раді, більшість депутатів якої ведуть передвиборчу кампанію, це питання може стати каменем спотикання.

Загалом, підписаний Протокол є документом сумнівної юридичної природи при ще більш сумнівних підписантах.

Водночас, очевидним позитивом виходу на домовленості в Мінську є активізація обміну полоненими та заручниками (хоча поки що й без цивільних осіб) та припинення обстрілів позицій українських військових та населених пунктів з території Росії. Проте, інформація РНБО щодо обстрілів зі стрілецької зброї

Мінський протокол має сумнівну юридичну природу

та мінометів понад десяти міст та сіл, а також українських блок-постів, в тому числі безпосередньо протягом робочого візиту Президента Порошенка до Маріуполя, свідчать, що дії Кремля вчергове розходяться з його практичними кроками.

Телефонну розмову Петра Порошенка з Володимиром Путіним під час перебування Президента України на Сході слід розцінювати радше як суто протокольний-дипломатичний крок, а не як спосіб конкретизувати модальності виконання згаданого Протоколу.

Наразі, варто готуватися до військових дій, які російська сторона може почати в будь-яку хвилину. Тому перемир'я має бути використане для перегрупування українських збройних сил, Національної гвардії та спеціальних підрозділів, та підготовки до широкомасштабної оборони української території по всьому периметру розташування російських військовиків, найманців та місцевих бандитських формувань.

Росія може розпочати активні військові дії в будь-який момент

Білорусько-російські відносини: беззаперечна капітуляція або важкі торги

Вже протягом 20 років від моменту інавгурації Олександра Лукашенка на пост президента, Білорусь продовжує демонструвати власну політику «балансування». З одного боку, Білорусь проголосила себе найбільш надійним союзником Росії і підтвердила свою готовність приєднатися до будь-яких Кремлівських реінтеграційних ініціатив.

Президент Білорусі продовжує демонструвати політику «балансування»

Білорусь отримала від Росії колосальні економічні вигоди, які допомогли утримати нереструктуровану «закриту» економіку на плаву. Проте, Лукашенко наголошує на пріоритетності національного суверенітету своєї країни, а інколи «заграє» з європейськими країнами-сусідами. Більше того, Білорусь навіть приєдналась до ініціативи ЄС «Східне партнерство».

Очікування ж Росії, що політичний рух Мінська в бік Москви супроводжуватиметься відкриттям нових економічних можливостей для російського бізнесу, в значній мірі не виправдалися.

Події 2014 року значно змінили баланс сил в регіоні. Анексія Криму Росією показала, що Москва надає перевагу застосуванню сили над економічними стимулами і вважає насильницьке партнерство як більш ефективний політичний інструмент.

Підписання угоди про створення Євразійського економічного союзу (ЄЕС) в травні 2014 року підтвердило той факт, що Лукашенко не може уникнути поглиблення інституційної інтеграції Білорусі з Росією. Події в Україні та створення ЄЕС якісно обмежили Мінську простір для маневру і змушують Білорусь в осяжному майбутньому змінити власну зовнішньополітичну парадигму.

Останні події зменшують Лукашенку простір для маневру

Не існує жодних сумнівів, що Білорусь хотіла б виступити в якості незалежного гравця в українсько-російському конфлікті, навіть в ролі арбітра. Лукашенко особисто зробив достатньо для того, аби підкреслити відмінність між російським та білоруським підходами до останніх подій в Україні.

Навіть при тому, що Лукашенко не демонстрував жодних симпатій до протестного руху «Євромайдан», він одразу ж визнав легітимність нової влади України та зустрівся з в.о. Президента Олександром Турчиновим. Після президентських виборів 25 травня Лукашенко привітав Порошенка з перемогою і навіть був присутній на його інавгурації. Лукашенко визнав приєднання Криму до РФ де-факто, але не де-юре, і він публічно підтримує територіальну цілісність та унітарність України. Згодом, Білорусь відмовилась визнавати результати рефе-

рендумів в Донецькій та Луганській областях.

Така позиція Білорусі привертає прискіпливу увагу Заходу, чим намагається зараз скористатися Лукашенко. Тим не менше, незважаючи на всю свою риторику на підтримку єдності України, Білорусь виступила на стороні Росії, не підтримавши резолюцію щодо територіальної цілісності України під час голосування Генеральної Асамблеї ООН у березні ц.р. Ймовірно, Лукашенко прийшов до висновку, що відсутність повної та осмисленої солідарності з Москвою в цьому питанні матиме такі наслідки, які Білорусь не зможе собі дозволити.

Основним в розумінні того, чому Мінськ вирішив не випробувати терпіння Росії, може стати фактор занепокоєння, що білоруський суверенітет і територіальна цілісність, на сьогодні, є менш захищеними, ніж коли-небудь до цього. Адже риторика щодо «русского мира» і «збирання руських земель» стала відігравати все більш помітну роль в офіційних і неофіційних владних колах Росії. Але в порівнянні з Україною, Білорусь є відносно легкою мішенню: це традиційно дружня країна до РФ, здебільшого російськомовна і досить невелика за розмірами.

Останні події зменшують Лукашенку простір для маневру

Ще одним «стримуючим» фактором для Лукашенка є участь у Митному союзі (МС). Історія відносин Білорусі та МС є віддзеркаленням двосторонніх білорусько-російських стосунків. Олександр Лукашенко критикував євразійську інтеграцію за нездатність утворити «повноцінний» економічний союз без будь-яких винятків та нетарифних бар'єрів та погрожував вийти з організації, якщо не буде виконано певних вимог: насамперед, право Білорусі зберегти експортні мита на нафтопродукти, які переробляються всередині країни. Тим не менш, Лукашенко підписався під створенням ЄЕС в травні 2014 року.

А все тому, що Москва все ж таки пішла на деякі поступки Білорусі після проведення серії двосторонніх переговорів на початку серпня 2014 року. Сторони домовилися, що у 2015

році Білорусь зможе отримати 1,5 млрд. дол. США зі свого експортного мита на нафту

(приблизно половину від очікуваної суми). Росія також погодилася забезпечити білоруські НПЗ непереробленою нафтою, необхідною для забезпечення їх роботи на повну потужність; а державний російський банк «ВТБ» надав Білорусі так званий «проміжний кредит» у розмірі 2 млрд. дол. США.

Таким чином, Росія, визнає необхідність компромісу з Білоруссю на економічному, а не на політичному фронті. Безсумнівно, глибока економічна криза в Білорусі буде значно складнішим викликом для Росії та новоствореного ЄЕС, ніж відносно незначні фінансові поступки, в той час, як незадоволення Лукашенка діями Кремля може стати на заваді подальшої євразійської інтеграції. Москва продовжуватиме надавати Мінську ряд економічних вигод. Адже в утриманні Білорусі під контролем РФ, більш залежний Лукашенко — це найменш затратний для РФ сценарій у порівнянні з іншими гіпотетичними варіантами, такими як «возз'єднання» двох держав або заміна Лукашенка на нового політичного гравця.

Все це створює вигідну ситуацію для самого президента Білорусі перед майбутніми президентськими виборами 2015 року. Скоріш за все, Європейський Союз не буде відігравати жодної ролі у цих виборах, в той час як Росія знову запропонує свою підтримку режиму Лукашенка. Беручи до уваги слабкість білоруської опозиції і відносно високий рівень довіри громадян, Лукашенко може «стикнутися» з найменш проблемними для себе виборами за всю політичну кар'єру. Після вибрав, з метою подальшого балансування між Росією і ЄС, Лукашенко може піти навіть на часткову і дуже умовну демократизацію, щоб це помітили в Європі, але не більше.

Кремль пішов на деякі економічні поступки Білорусі

Лукашенко у вигідній ситуації перед президентськими виборами 2015 року

Європейська інтеграція

Вечері 8 вересня Президент Європейської Ради Херман Ван Ромпей оприлюднив Заяву про подальші обмежувальні заходи ЄС проти Росії. Пакет санкцій ухвалено за письмовою процедурою. «Публікація та введення в дію санкцій відбудеться у ближчі дні. Ми залишаємо час для оцінки того, як виконується договір про перемир'я та мирний план. Залежно від ситуації, ЄС буде готовий переглянути погоджені санкції в цілому, або їх частину», — йдеться у заяві Ромпея.

Цього разу рішення ЄС перебувало під загрозою зриву до останнього моменту. Експерти припускають, що єдиною країною, яка намагалася використати своє право вето, була Фінляндія. Цілком прогнозований розвиток ситуації з огляду на останні заяви прем'єр-міністра Олександра Стубба, який намагався довести нецільність запровадження нових санкцій проти Кремля на даному етапі. Водночас, під час прес-конференції ввечері 8 вересня він заявив, що Фінляндія «не проти санкцій, турбує лише питання часу їх введення».

8 вересня також було оприлюднено рішення Комітету із закордонних справ Європейського парламенту (ЄП), згідно з яким, ЄП надано рекомендацію дати згоду на обов'язковість для ЄС Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

в частині тимчасово застосування її положень щодо запровадження зони вільної торгівлі вже з 1 листопада 2014 року.

Ратифікація Європарламентом очікується наступного тижня. Як анонсувалося 30 серпня ц.р., за результатами зустрічі Петра Порошенка з президентом ЄП Мартином Шульцом, вона має відбутися синхронно з ратифікацією Угоди Верховною Радою України.

Крім того, 8 вересня стало відомо, що наступником Комісара з питань розширення Ш. Фюле стане представник Словаччини Марош Шефчович. Таким чином, Східна Європа зберігає мандат на те, щоб і надалі опікуватися Східним партнерством та справами України. Водночас, слід дочекатися перших кроків нового Єврокомісара, в разі його призначення, з тим, щоб оцінити, наскільки буде впливати на нього близькість до Прем'єр-міністра Словаччини Фіцо (який, як відомо, вважається одним з найбільш проросійських політиків у Європі), а також його освіта, яку він отримав свого часу у Московському державному університеті міжнародних відносин.

Синхронна ратифікація Угоди про асоціацію очікується вже наступного тижня

Синхронна ратифікація Угоди про асоціацію очікується вже наступного тижня

Фінляндія виступила проти запровадження нових санкцій проти Росії

Енергетична дипломатія

За повідомленням ІТАР-ТАСС від 5 вересня 2014 року, діяльність робочих груп у рамках проекту «Енергодіалог Росія — ЄС» на даному етапі заморожена з ініціативи Європейського Союзу. За попередніми російсько-європейськими домовленостями, у рамках проекту мали працювати шість тематичних груп, зокрема з моніторингу виконання «Дорожньої карти» енергетичної співпраці до 2050 року, аналізу функціонування енергетичних ринків та їх стратегій розвитку, електроенергетики, атомної енергетики, енергоефективності та інновацій, а також Консультативна рада з газу.

Втім, наразі не узгоджені керівники певних робочих груп, робота Консультативної ради з газу «фактично заморожена», а заплановане на 10 червня 2014 року засідання ради перенесено на невизначений термін. Мета Єврокомісії в рамках даного проекту полягала у тому, щоб спільно з Міністерством енергетики Росії підготувати «магістральний сценарій» до 2030 року, який включатиме прогнози розвитку газової галузі у глобальному вимірі. Враховуючи мінливість попиту на газ в Європі у майбутній перспективі, Єврокомісія запропонувала для дискусії з ро-

сійськими партнерами близько 30 сценаріїв, де ключовим питанням для дискусії виділено модель ціноутворення на російський газ.

У світлі останніх подій абсолютно слушним видається питання, чому російська сторона прагне уникнути відкритого діалогу з європейськими партнерами на предмет гострих питань щодо ціноутворення та транспортування енергоносіїв. Власне, цілеспрямоване та свідоме усунення російською стороною від співпраці з європейськими державами в енергетичній сфері дозволяє Кремлю розширити поле для політичного та економічного «маневрування», уникаючи будь-яких зобов'язань та відповідальності.

Росія уникає відкритого діалогу з ЄС щодо ціноутворення та транспортування енергоносіїв

Даний аспект набуває особливої актуальності у світлі введення третього рівня санкцій ЄС щодо Росії, як відповідь європейських держав на агресивну політику Кремля на сході України. Очевидно, що російська сторона затягує переговорний процес навмисно з метою виграти час та дочекатись зимового періоду, коли ситу-

ація вимагатиме оперативних дій та забезпечить «поступливість» європейських партнерів у енергодіалозі.

Встановлюючи надмірні, економічно необґрунтовані та часто політично вмотивовані ціни на енергоносії, в окремих випадках, висуваючи непідйомні умови щодо обов'язкової передплати поставок вуглеводнів та обумовлюючи заздалегідь визначені обсяги закупівель енергоресурсів, незалежно від поточних потреб імпортера, Москва затаєто прагне зберегти залежність європейських економік та нав'язати їм певну лінію політичної поведінки в обмін на послаблення в енергетичних переговорах. Водночас, відносно потужних економік країн-лідерів європейської спільноти, виразно проявляється «витончене» застосування РФ енергофактору, як елементу так званої «м'якої сили».

Натомість, Росія домагається від останніх певних поступок у геополітичному вимірі та лояльного ставлення до Кремля у випадку заго-

Росія активно використовує фактор енергетичної залежності держав ЄС

стрення ситуації на глобальному рівні. Особливо наочно проявляється економічна алогічність цінової політики Росії в енергетичній сфері з урахуванням транспортної складової. Наприклад, ціна на газ для окремих країн Західної Європи — набагато нижча від договірної вартості блакитного палива для прибалтійських держав, хоча ті територіально розташовані набагато ближче до кордонів РФ. Зрештою, підсумовуючи викладені вище факти, можна з впевненістю констатувати тяжіння нинішньої енергетичної політики Москви до створення такого формату відносин з партнерами, де, кожній з європейських держав відведена належна їй роль у хитромудрій комбінації просування стратегічних інтересів Росії. Причому енергетичний фактор, який застосовує Росія, набуває ознак «жорсткої» чи «м'якої» сили, в залежності від особливостей взаємодії з кожною окремо взятою країною Євросоюзу, а відтак перетворився на потужну геополітичну зброю.

Енергетичний фактор перетворюється на потужну геополітичну зброю

Економічна дипломатія

Міжнародні фінансові організації підтримують Україну

Після того, як стало відомо, що МФВ надасть Україні за програмою «stand-by» другий транш у розмірі 1,39 млрд. дол. США, 1 млрд. дол. США з яких буде використано на підтримку державного бюджету, для України стали доступними фінансові ресурси низки інших міжнародних фінансових організацій. Відтермінування надання чергового траншу від МФВ могло б серйозно ускладнити співпрацю з іншими донорами.

Отримання другого траншу від МФВ відкриває доступ до ресурсів інших донорів

Так, 8 вересня Мінфін отримав кошти першої позики на політику розвитку у фінансовому секторі у розмірі 500 млн. дол. США в рамках Угоди між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, підписаної 8 серпня 2014 року. Позику залучено на 16 років з 7-річним пільговим періодом за змінною відсотковою ставкою (на дату підписання — 0,63%), одноразова комісія — 0,25%. Позика буде спрямована на підтримку першочергових заходів з реформування банківського сектора та впровадження комплексної програми антикризового управління у фінансовому секторі України.

Україна отримає кошти від МБРР та ЄБРР

Зокрема, кошти будуть спрямовані на посилення операційного, фінансового та регуляторного потенціалу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; поліпшення платоспроможності банківської системи; зміцнення правової та інституційної бази для підвищення стійкості та ефективності банківської системи у довгостроковій перспективі.

Дещо раніше голова представництва Європейського банку реконструкції та розвитку

(ЄБРР) в Україні Шевкі Аджунер підтвердив намір інвестувати цього року у проекти в Україні 1 млрд. євро. Аджунер позитивно оцінив рівень виконання українською стороною програми МФВ та відзначив, що Україна досягла певного прогресу у боротьбі з корупцією.

На відміну від коштів МФВ, які спрямовуються, в першу чергу, на підтримку золотовалютних запасів, ресурси ЄБРР підуть на підтримку реального сектора економіки, зокрема, можуть бути профінансовані український малий та середній бізнес.

Ресурси ЄБРР будуть спрямовані на реальний сектор економіки

Кошти від ЄБРР будуть особливо важливіми на фоні сильного обвалу скорочення іноземних інвестицій, що надходять в українську економіку в поточному році. Обсяг падіння прямих іноземних інвестицій у січні-травні, порівняно з відповідним періодом минулого року, склав 51%. У січні-червні 2014 року в економіку України іноземними інвесторами було вкладено 1298 млн. дол. США прямих інвестицій (в акціонерний капітал), тоді як у січні-червні 2013 року — 2614,9 млн. дол. США. В цілому, обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) станом на 1 липня 2014 р. склав 50021,8 млн. дол. США, що в розрахунку на одну особу населення складає 1164,1 дол. США. Основні причини падіння обсягу прямих іноземних інвестицій — війна на Сході та відсутність реформ, спрямованих на підвищення інвестиційного клімату і захисту прав інвесторів.

Війна на сході та відсутність реформ — причини падіння обсягу інвестицій

*@2014 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)
У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД*

Автор ідеї: Василь Філіпчук

Відповідальний за проект: Вадим Трюхан

Колектив експертів МЦПД: Вадим Трюхан, Володимир Притула, Ірина Івашко, Олена Захарова, Наталя Слободян, Василь Поворозник

Експерти Центру відкриті до спілкування з медіа. Для отримання фахових коментарів просимо звертатися до Директора з комунікацій МЦПД Світлани Судак:

ssudak@icps.kiev.ua